

Asia: VN/5061/2021

Lausuntopyyntö lukiokoulutuksen laatustrategian luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnon tiivistelmä

Sivista kiittää mahdollisuudesta lausua lukiokoulutuksen laatustrategian luonnoksesta. Tässä osiossa Sivista tuo esiin yleisiä näkökulmia luonnokseen. Yksityiskohtaiset huomiot on eritelty lausuntopyynnön rakenteen mukaisesti. Ne on lisäksi esitetty tiivistelmänä tämän yleisen osion päätteeksi.

Laatustrategia tukee lukioita laadunhallinnan kehittämisessä

Sivista pitää nyt laadittavaa lukiokoulutuksen laatustrategiaa merkittävänä askeleena lukioiden laatutyön vahvistamisessa.

Karvin vuonna 2017 julkaiseman arvioinnin Arvioinnilla luottamusta – Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjien laadunhallinta- ja itsearviointikäytänteet mukaan valtaosa perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestäjistä arvioi olevansa laadunhallinnassaan alkavalla tasolla. Arvioinnin mukaan järjestäjät kokivat suurimmiksi haasteikseen laadunhallinta- ja itsearviointikäytänteissään resurssipulan sekä toiminnan epäsystemaattisuuden eli vakiintumattomuuden tai katkeavuuden. Polttavimmat tuen tarpeet liittyivät koulutukseen, resursointiin ja verkostoitumiseen eli vertaistietoon ja yhteistyöhön. Sivista katsoo, että laatustrategian laatiminen ja siihen liittyvän kehittämisrahoituksen jakaminen vastaa osiltaan näihin tarpeisiin. Sivista huomauttaa, että laatuikänteiden juurruttaminen osaksi lukiokoulutuksen arkea edellyttää pitkäjänteisyyttä lukiokoulutuksen kehittämiseen sekä lukiokoulutukseen kohdennettavien resurssien korjaamista kustannuksia vastaaviksi.

Myös nykyinen lainsäädäntö jättevöittää koulutuksen arviointiin liittyvää ohjausta. Lukiolain uudistamisen yhteydessä vuonna 2018 uudistettiin arviointia koskevaa pykälää. Lukiolaissa

täsmennettiin tuolloin koulutuksen järjestäjän vastuuta järjestämänsä koulutuksen laadusta sekä laadunhallinnan jatkuvasta kehittämisestä. Sivista katsoo, että nyt valmisteltava laatustrategia tukee koulutuksen järjestäjiä tämän vielä verrattain uuden velvoitteen toimeenpanossa.

Laatustrategia laatukriteereitä kokonaisvaltaisempi kehittämisen väline

Laatustrategian valmistelun yhteydessä on tuotu esiin kritiikkiä sen osalta, miten laatustrategian luonnos vastaa eduskunnan oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä hyväksymään lausumaan ”Eduskunta edellyttää, että lukiokoulutukseen tulee laatia laatukriteerit, jotta oppivelvollisten oikeus laadukkaaseen lukiokoulutukseen voidaan taata yhdenvertaisesti koko maassa.” Sivistysvaliokunta toteaa mietinnössään, että laatukriteerien avulla lukiot voivat kehittää omaa opetustaan ja muuta toimintaansa. Valiokunta jatkaa, että lisäksi ne antavat lukiokoulutuksen järjestäjälle välineen laadusta raportoimiseen muun muassa koulutukseen hakeville.

Sivista toteaa, että koulutustoimijoilla vaikuttaa olevan eriävät käsitykset siitä, mitä laatukriteerit tarkoittavat. Esimerkiksi perusopetuksen laatukriteereissä kerrotaan niiden olevan ”informaatio-ohjauksen väline, jonka avulla pyritään ohjaamaan perusopetuksen järjestämistä koskevia päätöksiä. Sillä ei kuitenkaan ole samaa asemaa kuin resurssi- tai lainsäädäntöohjauksella. Perusopetuksen laatukriteerit on suositusluonteinen pitemmän ja lyhyen aikavälin johtamisen väline koululle ja kunnalle. Laatukriteerit siis määrittelevät osaltaan, millä perusteilla toimintaa voidaan analysoida ja millaisena toiminnan odotetaan toteutuvan, jotta se palvelisi toiminnalle asetettuja tavoitetta. Laatukriteerit mahdollistavat toiminnan arvottamisen.” Sivista katsoo, että vastaava tarkoitus saavutetaan myös nyt lausuttavana olevalla lukiokoulutuksen laatustrategialla. Laatustrategia yhtäältä määrittää lukioiden laatutyölle yhdensuuntaiset periaatteet ja yhteiset painopistealueet (laatutekijät), mutta toisaalta myös antaa tilaa siten, että eri kokoiset ja eri vaiheissa laatutyötään olevat lukiokoulutuksen järjestäjät voivat hyödyntää strategiaa paikallisissa ratkaisuisa tarkoituksenmukaisesti.

Olennaista on, että lukioilla on kansallisesti määriteltyä tukea opetuksen ja toiminnan kehittämiseen, kuten sivistysvaliokunta edellytti mietinnössään. Sivista katsoo, että lukiokoulutukseen ja ylipäätään koulutuksen kehittämiseen soveltuu paremmin laaja ja monitahoinen laatustrategia kuin pisteittäiset määrämittaiset indikaattorit. Näin laatutyötä ohjataan koko opetusta ja lukion toimintaa läpileikkaavaksi kokonaisuudeksi.

Luonnoksen yksityiskohtaisten kommenttien tiivistelmä

- Sivista pitää tärkeänä, että johdannossa korostetaan koulutuksen järjestäjän roolia paikallisesti tarkoituksenmukaisimpien laadunhallinnan toimintamallien ja menettelytapojen tunnistamisessa, koska kyse on lakisääteisen velvollisuuden toimeenpanosta.

- Sivista ehdottaa myös johdantokappaleessa täsmennettävän aikajännettä vuoteen 2030.
- Kunnianhimoisen vision saavuttaminen edellyttää lukiokoulutukseen työrauhaa ja pitkäjänteistä kehittämistyötä.
- Yleisluontoista visiota voisi harkita täydennettävän visiovirkkeillä strategiassa valittujen laatutekijöiden osalta.
- Koska koulutuksen järjestäjät ovat eri vaiheissa laadunhallinnan periaatteiden käyttöön ottamisessa, on keskeistä, että laatustrategia antaa raamit, joissa koulutuksen järjestäjä voi kehittää toimintaansa riippumatta lähtötilanteesta.
- Koska toimintaympäristön kuvauksen rinnalle on nostettu myös toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi edellytettäviä toimia lukiokoulutuksen kehittämiseksi, Sivista ehdottaa otsikkoa tarkennettavan, esimerkiksi Toimintaympäristö ja sen vaikutus lukiokoulutukseen.
- Sivista toteaa, että koulutuksen järjestäjillä on rajalliset mahdollisuudet vastata vieraskielisen väestön määrän kasvuun nykylainsäädännön nojalla. Sivista katsoo, että seuraavalla hallituskaudella tulee käynnistää valmistelu englanninkielisestä ylioppilastutkinnosta.
- Opiskelijoiden hyvinvoinnin osalta Sivista ehdottaa täsmennettävän, että hyvinvoinnin edistäminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä ja nuorten kokonaisuormituksen tarkastelua. Nuorten hyvinvointiin liittyvää tarkastelua ei ole syytä rajata pelkästään oppilaitosympäristöön.
- Sivista katsoo, että laatutekijät on osuvasti määritelty ja ne antavat koulutuksen järjestäjille selkeät raamit paikallisten tavoitteiden muodostamiseen. Laatutekijät ovat lukiokoulutukselle riittävän yhteiset, jotta jokainen lukio voi löytää itselleen tarkoituksenmukaisen kulman niiden edistämiseen.
- Sivista katsoo, että laatutekijöiden vahva nojaaminen opetussuunnitelman perusteisiin on oikea ratkaisu, sillä on olennaista, että laadunhallinnalla tuetaan nimenomaan opetussuunnitelmatyötä.
- Sivista ehdottaa, että kohdassa "Opiskelijoilla on mahdollisuus tehdä omia opintojaan ja opiskeluaan koskevia päätöksiä, mikä vahvistaa aktiivista toimijuutta." sana päätöksiä muutetaan muotoon valintoja.
- Sivista pitää hyvänä, että henkilöstön osaamista tarkastellaan koko työyhteisön tasolla osaamisen jakamiseen kannustaen.
- Sivista pitää tiedolla johtamisen vahvistamista tärkeänä kehittämiskohteenä lukiokoulutuksen paikallisessa ja kansallisessa kehittämistyössä. Hallinnollisen työn kasvun välttämiseksi tarvitaan kansallisia digitalisaatiota hyödyntäviä käytänteitä tiedon keräämiseen ja käsittelyyn.
- Sivista pitää erittäin arvokkaana sitä, että laatustrategiassa kiinnitetään huomiota alueellisen saavutettavuuden lisäksi myös oppijoiden moninaisuuteen. Tähän liittyy englanninkielisen koulutustarjonnan ja englanninkielisen ylioppilastutkinnon kehittäminen.
- Sivista ehdottaa, että strategiaa täydennetään käytännön toteutuksen askelmerkeillä kappaleessa Laatustrategian toteuttamisesta. Tässä yhteydessä voisi avata vielä sitä, miten paikallisten tavoitteiden valintaa ja muodostamista voi lähestyä.
- Sivista toteaa, että keskeisintä laadunhallinnan tuottamassa tiedossa ei ole vertailukelpoisuus vaan se, että koulutuksen järjestäjät saavat validia tietoa ja ymmärrystä oman toimintansa kehittämiseen.

- Karvin tulee kuulla erilaisia koulutuksen järjestäjiä ja heidän edustajiaan laatiessaan ehdotusta opetus- ja kulttuuriministeriölle siitä, miten ja millä aikasyklillä lukiokoulutuksen järjestäjien laadunhallintajärjestelmien arvioinnit toteutetaan.

- Sivista katsoo, että yksityiskohtaisempien tavoitteiden asettaminen kansallisesti on paitsi haastavaa, myös epätarkoituksenmukaista. Sivista ehdottaa tätä näkökulmaa täydennettäväksi kappaleeseen.

- Sivista pitää liitteeseen koottuja esimerkki-indikaattoreita tarpeellisina. Lukuohjetta tulisi vielä täsmentää.

Johdanto

Johdannossa tuodaan esille koulutuksen järjestäjän lakisääteiset velvoitteet koulutuksen arviointiin ja laadunhallintaan. Sivista pitää tärkeänä, että johdannossa korostetaan koulutuksen järjestäjän roolia paikallisesti tarkoituksenmukaisimpien laadunhallinnan toimintamallien ja menettelytapojen tunnistamisessa, koska kyse on lakisääteisen velvollisuuden toimeenpanosta. Tämä on linjassa keskeisen suomalaisen koulutuspolitiikan periaatteen kanssa, jossa oppilaitoksissa on laaja pedagoginen vapaus. Laatutyötä ei voi pitää irrallisena muusta toiminnasta, joten paikallinen luonne laatutyölle on perusteltua. Yhtä lailla Sivista pitää olennaisena, että tämä tapahtuu yhteistyössä erityisesti opiskelijoiden ja henkilöstön kanssa, koska koko lukioyhteisö osallistuu koulutuksen laadun kehittämiseen. Sivista kiittää siitä, että nämä perustavaa laatua olevat näkökulmat – paikallisuus ja osallisuus – tulevat johdannon lisäksi esille monessa yhteydessä laatustrategiassa.

Seuraavassa kappaleessa lukiokoulutuksen laadunhallinnan visio kiinnitetään vuoteen 2030. Sivista ehdottaa myös johdantokappaleessa täsmennettävän tätä aikajännettä.

Visio lukiokoulutuksesta ja lukiokoulutuksen laadunhallinnasta

Sivista katsoo, että laadunhallinnalle asetettu visiotaso vuoteen 2030 on sopivan kunnianhimoinen. Vision saavuttamiseksi on tärkeää, että tulevana vuosina pystytään vastaamaan niihin haasteisiin ja tarpeisiin, joita koulutuksen järjestäjät ovat tuoneet esille esimerkiksi Karvin 2017 arvioinnissa: lukiokoulutuksen rahoitusvaje, systemaattisuuden puute sekä koulutuksen ja verkostoitumisen tarve. Sivista peräänkuuluttaa lukiokoulutukseen pitkäjänteistä kehittämistyötä, joka samalla mahdollistaisi laatutyön juurruttamisen osaksi kaikkea lukion opetusta ja toimintaa.

Sivista toteaa, että visio on varsin yleisluontoinen, ja sitä voisi harkita täydennettävän visiovirkkeillä myös strategiassa valittujen laatutekijöiden osalta.

Laadunhallinta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä

Kappaleessa kuvataan suomalaisen koulutusjärjestelmän laadunhallinnan periaatteet selkeästi ja napakasti. Sivista toteaa, että koulutuksen järjestäjät ovat eri vaiheissa näiden periaatteiden käyttöön ottamiseksi. Siksikin on keskeistä, että laatustrategia antaa raamit, joissa koulutuksen järjestäjä voi kehittää toimintaansa riippumatta lähtötilanteesta. Sivista pitää tärkeänä, että kappaleessa on tuotu esiin selkeän johtamisjärjestelmän merkitys laadunhallinnassa.

Keskeiset toimijat

Keskeiset toimijat on kattavasti tunnistettu.

Toimintaympäristön kuvaus

Lukiokoulutuksen nykyinen toimintaympäristö sekä siihen ennakoitavat kehityskulut on kuvattu kappaleessa kattavasti. Osin kuvauksen rinnalle on nostettu toimintaympäristön muutoksiin vastaamiseksi edellytettävistä toimista lukiokoulutuksen kehittämiseksi. Sivista ehdottaa otsikkoa tarkennettavan, esimerkiksi Toimintaympäristö ja sen vaikutus lukiokoulutukseen.

Väestökehityksen osalta on todettu vieraskielisen väestön määrän kasvamisen vaikuttavan myös lukiokoulutuksen järjestämiseen. Sivista toteaa, että koulutuksen järjestäjillä on rajalliset mahdollisuudet vastata tähän nykytilanteeseen nojalla. Sivista katsoo, että seuraavalla hallituskaudella tulee käynnistää valmistelu englanninkielisestä ylioppilastutkinnosta, jotta koulutuksen järjestäjillä on aidosti laajat keinot vastata vieraskielisen väestön määrän kasvamiseen.

Opiskelijoiden hyvinvoinnin osalta Sivista ehdottaa täsmennettävän, että nuorten hyvinvointiin liittyvää tarkastelua ei ole mielekästä rajata pelkästään oppilaitosympäristöön. Tämä koskee sekä niitä tekijöitä, jotka synnyttävät pahoinvointia, että niitä keinoja, joilla haasteita voidaan ratkaista. Hyvinvoinnin edistäminen edellyttää nuorten kokonaiskuormituksen tarkastelua. Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön lisäksi opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen edellyttää moniammatillista yhteistyötä.

Lukiokoulutuksen laatutekijät

Sivista katsoo, että laatutekijät on osuvasti määritelty ja ne antavat koulutuksen järjestäjille selkeät raamit paikallisten tavoitteiden muodostamiseen. Laatutekijät ovat lukiokoulutukselle riittävän yhteiset, jotta jokainen lukio voi löytää itselleen tarkoituksenmukaisen kulman niiden edistämiseen. Koulutuksen järjestäjien ohjeistuksessa voisi avata vielä tarkemmin sitä, miten paikallisten tavoitteiden valintaa ja muodostamista voi lähestyä.

Laadukas oppiminen

Koulutuksen laatu tarkoittaa aina myös hyviä oppimistuloksia. Lukiokoulutuksen tehtävä on yleissivistävä koulutus, joka antaa valmiudet jatko-opintoihin yliopistoissa tai korkeakouluissa. Sivista pitää tärkeänä, että lukiokoulutuksen kehittämisessä tämä lukiolakiin ja opetussuunnitelman perusteisiin kirjattu tehtävä on kirkaasti esillä.

Kappale sanoittaa pitkälti opetussuunnitelman perusteiden sisältöä. Sivista pitää tätä hyvänä ratkaisuna, sillä on olennaista, että laadunhallinnalla tuetaan nimenomaan opetussuunnitelman perusteiden jalkauttamista. Sivista katsoo, että kappale tarjoaa runsaasti syötteitä paikallisten tavoitteiden muodostamiseen.

Hyvinvointi ja osallisuus

Sivista katsoo, että opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen on koko yhteiskunnan asia. Koulun työvälineet eivät yksinään riitä ratkaisemaan kasvavia koulun ulkopuolisista tekijöistä johtuvia

vaikeuksia. Nuorten kuormittuneisuus koostuu monesta tekijästä, joista osa on sidoksissa opiskeluihin, mutta yhä laajemmin kyse on myös huolta muista yhteiskunnallisista ilmiöistä. Lisäksi on ongelmallista, että usein yhteiskunnallinen keskustelu rakentaa mielikuvia, jotka lisäävät nuorten kuormittuneisuutta. Viime vuosina tällainen ilmiö on ollut havaittavissa keskustelussa korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämistä, jossa voidaan perustellusti väittää heikosti perehtyneiden aikuisten levittävän nuoria stressaavia virheväitteitä. Koulutuksen järjestäjä tekee oman osansa nuorten hyvinvoinnin tukemisessa, mutta tarvitsee rinnalleen moniammatillista yhteistyötä sekä laajemmin kumppaneita yhteiskunnan eri osa-alueilta.

Yksityiskohtaisena huomiona Sivista ehdottaa, että kohdassa ”Opiskelijoilla on mahdollisuus tehdä omia opintojaan ja opiskeluaan koskevia päätöksiä, mikä vahvistaa aktiivista toimijuutta.” sana päätöksiä muutetaan muotoon valintoja. Asia on sinänsä erittäin tärkeä tulla huomioitavaksi laatustrategiassa keskeisenä lukiokoulutuksen piirteenä ja hyvinvoinnin sekä osallisuuden tekijänä.

Kehittyvä toimintakulttuuri

Sivista pitää hyvänä, että henkilöstön osaamista tarkastellaan koko työyhteisön tasolla – on tärkeää huomata, että lukioyhteisössä kaikkien ei tarvitse osata kaikkea, vaan vahvistamalla osaamisen jakamisen kulttuuria koko yhteisön osaamispotentialiaali on parhaassa mahdollisessa käytössä.

Sivista pitää tiedolla johtamisen vahvistamista tärkeänä kehittämiskohteena lukiokoulutuksen paikallisessa ja kansallisessa kehittämistyössä. Lukion johdon hallinnollisen työn määrä on ollut kasvusuunnassa. Sivista pitää tärkeänä, että kansallisia tiedon keruun ja käsittelyn käytänteitä kehitetään digitalisaatiota hyödyntäen, jotta paikallisesti toiminta voi keskittyä tiedon analysointiin ja johtopäätösten tekemiseen.

Saavutettava lukiokoulutus

Sivista pitää tärkeänä, että saavutettavuutta käsittelevässä kappaleessa on tuotu esiin koulutuksen järjestäjien yhteistyö. Väestökehityksen myötä verkostomainen toimintatapa tulee relevantiksi yhä useammalle järjestäjälle.

Sivista pitää erittäin arvokkaana sitä, että laatustrategiassa kiinnitetään huomiota alueellisen saavutettavuuden lisäksi myös oppijoiden moninaisuuteen. Erityisesti vieraskielisen väestön määrän kasvuun varautuminen edellyttää toimia. Nämä toimet eivät ole kaikilta osin koulutuksen järjestäjien käsissä: Sivista katsoo, että seuraavalla hallituskaudella tulee käynnistää valmistelu englanninkielisestä ylioppilastutkinnosta, jotta koulutuksen järjestäjillä on aidosti laajat keinot vastata vieraskielisen väestön määrän kasvamiseen.

Laatustrategian toteuttamisesta

Sivista ehdottaa, että kappaleeseen täydennettäisiin konkreettiset askelmerkit käytännön toteutukseen eli siihen, mitä vaiheita koulutuksen järjestäjän on tarpeen käydä läpi laatustrategiaa toimeenpannessaan.

Sivista toteaa, että keskeisintä laadunhallinnan tuottamassa tiedossa ei ole vertailukelpoisuus, vaan se, että koulutuksen järjestäjät saavat validia tietoa ja ymmärrystä oman toimintansa kehittämiseen.

Sivista pitää tärkeänä, että Karvi kuulee erilaisia koulutuksen järjestäjiä ja heidän edustajiaan laatiessaan ehdotusta opetus- ja kulttuuriministeriölle siitä, miten ja millä aikasyklillä lukiokoulutuksen järjestäjien laadunhallintajärjestelmien arvioinnit toteutetaan. Sivista katsoo, että arviointia tulee lähestyä ennen kaikkea lukiolain arviointia koskevien velvoitteiden ja laatustrategian toimeenpanon tukemisena.

Liite

Liitteessä on aivan oikein todettu, että kansallisella tasolla yksityiskohtaisempien tavoitteiden asettaminen on erittäin haastavaa. Sivista katsoo, että haastavuus sinänsä ei ole vielä este asian edistämiselle. Olennaisempaa on, että yksityiskohtaisempien tavoitteiden asettaminen ei ole tarkoituksenmukaista. Sivista ehdottaa tätä näkökulmaa täydennettäväksi kappaleeseen.

Sivista pitää liitteeseen koottuja esimerkki-indikaattoreita tarpeellisina. Lukuohjeeksi Esimerkkejä-otsikon alle voisi vielä täsmentää, että koulutuksen järjestäjä voi hyödyntää annettuja esimerkkejä, soveltaa niitä eri tavoin tai kehittää omia indikaattoreita sen mukaan, mitä laatutekijöiden näkökulmaa paikallisesti on tarpeellista painottaa. Voisi olla myös tarpeen mainita, että näiden indikaattoreiden tulkitsemisen ja seurannan käytännöt ovat koulutuksen järjestäjän päätettävissä. Nyt yhtenä esimerkkinä tarjotaan Karvin käyttämä asteikko digitalisaatiota käsittelevien indikaattorien yhteydessä. Sivista ehdottaa, että tämä asteikko siirretään omaksi osiokseen indikaattorilistauksesta erilliseksi, jotta ei synny käsitys siitä, että asteikon hyödyntäminen kytkeytyy vain digitaaliseen toimintaympäristöön.

Tikkinen Annakaisa
Sivista - Sivistystyönantajat ry